

2. Vrublevskaia, A.A., Gordejchuk, O.P., Mirotvorskaja, N.K., Grebenovskaja, T.A., Frolova, Ju.N. (2001). Statisticheskaja ocenka polja vetra na territorii Ukrainy [Statistical evaluation of the wind field in Ukraine]. *Meteorology, climatology and hydrology*, 44, 9-16.
3. Goncharova, L.D., Serga, E.M., Shkol'nyj, Ye.P. (2005). *Klimat i zagal'na cyrkulyaciya atmosfery* [Climate and general circulation of the atmosphere]. Ky'yiv: KNT, 252.
4. Goncharova, L.D., Reshetchenko, S.I. (2010). Osobly'vosti staty'stychnoyi struktury poliv atmosfernogo ty'sku u drugij polovy'ni XX stolittya na tery'toriji Livoberezhnoyi Ukrainy [Peculiarities of atmospheric pressure statistical structure over the period of the second half of 20 century in the left-bank Ukraine]. *Ukrainian Hydrometeorological Journal*, 6, 54-61.
5. Grushevs'kyj, O.M. (2012) Pro deyaki fizy'chni mexanizmy' evolyuciyi blokuyuchogo anty'cy'klonu v period formuvannya anomal'ny'x pogodny'x umov vlitku 2010 roku [On some physical mechanisms of the blocking anticyclone evolution during the formation of the anomalous weather conditions in the summer of 2010]. *Ukrainian Hydrometeorological Journal*, 10, 41-49.
6. Zabolocz'ka, T.M., Shpy'g, V.M. (2014). Transformaciya bary'chnogo polya ta xmarnosti u vy'padku try'valy'x i sy'l'ny'x opadiv [Transformation of baric field and cloudiness in the case of long-term and heavy precipitation]. *Scientific papers of Ukrainian SRHMİ*, 266, 12-19.
7. Ivus, G.P., Xomenko, G.V. (2012). Rezul'taty' chy'sel'nogo modelyuvannya frontogenezu ta sy'l'ny'x opadiv [The results of the numerical simulation of frontogenesis and heavy precipitation]. *Ukrainian Hydrometeorological Journal*, 11, 86-92.
8. Kazakov, A.L., Tregubova, M.V. (2008). Ocenka izmenenij vetrovogo rezhima v jugo-zapadnyh oblastjah Ukrainy vo vtoroj polovine XX veka [Assessment of the wind regime changes in the south-western regions of Ukraine in the second half of the XX century]. *The Bulletin of Hydrometeocentre of the Black and Azov Seas*, 2, 14-19.
9. Lipins'ky'y, V.M., Dyachuk, V.A., Babichenko, V.M., ed. (2003). *Klimat Ukrainy* [Climate of Ukraine]. Ky'yiv: Vy'd-vo Rayevs'kogo, 343.
10. Babichenko, V.M., ed. (1983). *Klimat Harkova* [Climate of Kharkiv]. Leningrad: Gidrometeoizdat, 216.
11. *Klimaty'chni standartni normy* [Climate standard norms] 1961-1990. (2002). Ky'yiv: Vy'd-vo Rayevs'kogo, 446.
12. Tret'jakov, A.S. (2004). *Statisticheskie metody v prikladnyh geograficheskikh issledovaniyah* [Statistical Methods in Applied geographical research]. Har'kov: Shrift, 96.
13. *Climate Change 2013: The Physical Science Basis. IPCC Working Group I contribution to AR5: Approved Summary for Policymakers*. Available at: <http://www.climate2013.org/spm>

УДК 911:371.3

Вікторія Салімон, старший викладач

e-mail: v.salimon@physgeo.com

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

УЗАГАЛЬНЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ ІЗ СУГЕСТОПЕДИЧНОЮ ТЕХНОЛОГІЄЮ НАВЧАННЯ

У статті розкрито особливості застосування принципу узагальнення навчального матеріалу як одного із засобів кращого запам'ятовування інформації на уроках географії із сугестопедичною технологією навчання. Проведено аналіз наукових досліджень щодо використання глобального підходу у навчанні, у тому числі на уроках географії. Запропоновано методичні рекомендації щодо сугестопедичного уроку з використанням глобалізації навчального матеріалу за розділом «Земля на плані та карті» у загальногеографічному курсі.

Ключові слова: методика навчання географії, сугестопедична технологія навчання, нетрадиційні методи навчання географії.

Викторія Салімон

ОБОБЩЕНИЕ УЧЕБНОГО МАТЕРИАЛА НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ С СУГЕСТОПЕДИЧЕСКОЙ ТЕХНОЛОГИЕЙ ОБУЧЕНИЯ

В статье раскрыты особенности применения принципа обобщения учебного материала как одного из способов лучшего запоминания информации на уроках географии с сугестопедической технологией обучения. Проведён анализ научных исследований использования глобального подхода в обучении, в том числе и на уроках географии. Предложены методические рекомендации для сугестопедического урока с использованием глобализации учебного материала по разделу «Земля на плане и карте» в общегеографическом курсе географии.

Ключевые слова: методика обучения географии, сугестопедическая технология обучения, нетрадиционные методы обучения географии.

Viktoria Salimon

THE SUMMARY OF EDUCATIONAL MATERIALS ON GEOGRAPHY LESSONS WITH SUGGESTOPEDIC EDUCATION TECHNOLOGY

The article describes how a generalization principle in educational material can be applied on geography classes with suggestopedic training technology as one of the best ways to remember the information. The author has analyzed the use of a global approach in education, including geography classes.

The suggestopedic learning is increasingly gaining momentum due to the intensification of the educational process. Suggestopedia is known as a pedagogical concept of the effective knowledge transfer through unobtrusive intervention into the subconscious in positive and joyful way. Such training allows learners to take a large amount of the information, improving the mental state of learners. Their mental activity is exacerbated in these conditions.

Globalization is a special kind of the educational material generalization on the basis of certain patterns of the specific discipline, which involves combining a few topics in one lesson.

After analyzing innovative teaching methods, including globalization of the educational material on the lessons of geography with suggestopedic technology training the results of these methods study have been presented, the essence of the use and application of the globalization of educational material on suggestopedic lessons as well as the feasibility of using it in the classroom have been revealed.

The article pays attention to the generalization of educational topics from the major psychological patterns of the information perception using globalization of educational material on the lessons of geography with suggestopedic training technology, which in turn makes it possible not only to maintain, but also to develop children's worldview integrity. The globalization of educational material not only leads to being able to think globally, but also to a global lifestyle, reveals the spare capacity in training and improves memorization and understanding of the studied material.

Guidelines for the suggestopedic lesson using globalization of the educational material for the section «Earth on the plan and map» in the general geographic course has been proposed.

Keywords: methods of the geography teaching, suggestopedic educational technology, unconventional methods of the geography teaching.

Вступ. Постановка проблеми. Сугестопедичне навчання є одним із нетрадиційних методів навчання. Основний із засобів сугестопедії – психологічний. Він дозволяє використовувати психологічні властивості передачі знань через ненав'язливе втручання у підсвідомість позитивним і радісним способом.

Значну актуальність набуває проблема пошуку ефективних способів формування розумової діяльності на основі узагальненого підходу до навчання, особливо це стосується вивчення географії.

Сучасне життя ставить мету не просто отримувати інформацію, але бачити загальну картину світу, що можливо за допомогою узагальнення, або глобалізації, вивчення тем. Навчання відбувається за принципом: від узагальнення навчального матеріалу до більш конкретних об'єктів пізнання.

При викладанні географії дуже важливо узагальнювати інформацію, що дає змогу загально оцінити об'єкт пізнання для подальшого, більш досконалого його вивчення [3].

Вихідні передумови. Аналіз наукових досліджень вказує на те, що проблема узагальнення, тобто глобалізації навчального матеріалу, залишається новою, особливо при викладанні сугестопедичних уроків географії.

Багато питань з цієї теми висвітлені у монографії Г. Лозанова «Сугестологія», у подібній праці Є. Гатевої, у публікаціях педагога-новатора В.Ф. Шаталова, географа-методиста А.Й. Сиротенка. Але значною мірою особливості глобалізації навчального матеріалу розкрила у своїй роботі Т.С. Чубукова. Дуже ретельно це питання досліджував учений, педагог-практик С.С. Пальчевський.

Але в цілому методику використання принципу глобалізації як основного засобу викладання на уро-

ках географії із сугестопедичною технологією навчання висвітлено недостатньо.

Метою даної статті є розгляд проблеми узагальнення, або глобалізації, навчального матеріалу на уроках географії із сугестопедичною технологією навчання, доведення доцільності її використання на прикладі розділу «Земля на плані та карті» із загальногеографічного курсу географії 6-го класу.

У ході дослідження вирішувались такі завдання: аналіз літератури і виявлення впливу на загальний розвиток психофізичного стану учнів та поліпшення результатів пізнавальної і навчальної діяльності учнів на уроках географії; використання студентами методичних рекомендацій щодо глобалізації навчального матеріалу на уроках географії у період проходження педагогічних практик на базі загальноосвітніх шкіл.

Виклад основного матеріалу. За Г. Лозановим, основу сугестопедії складають сугестивні впливи різного генезису, які вже нерідко можна зустріти у початкових закладах різного рівня.

Особливо важливим у сугестопедичному навчанні є глобальний підхід, тобто такий підхід до навчання, підготовки і розробки навчального змісту, який би узагальнював навчальну інформацію та мав всеохоплюючий підхід до особистості учня. Це дозволило Г. Лозанову стверджувати, що в основі сугестопедичного навчання лежить «глобалізація плюс естетизація», тому «Естетизація без глобалізації – це самоціль, а глобалізація без естетизації – небезпечна річ».

Глобалізація – особливий вид узагальнення навчального матеріалу на базі закономірностей певної навчальної дисципліни, яка передбачає об'єднання в одному занятті кількох тем.

Серед найхарактерніших рис у сугестопедичній технології навчання є двоплановість. На почат-

ку вивчення будь-якого розділу, на першому уроці вчитель подає інформацію великими блоками, таким чином глобалізуючи матеріал. Це дає змогу побачити цілісну картину навчального матеріалу, не отримуючи уявлення про окремі випадки, деякі подробиці. На наступних уроках кожна тема розділу розглядається більш детально. Тепер уявлення розширюються, закріплюються і таким чином поєднуються із загальним. За такою схемою на першому плані буде часткове, а на другому - загальне.

Глобальний підхід у навчанні привчає учнів до цілісності у світопізнанні, сприяє тому, щоб ця цілісність перетворювалася на стиль навчальної праці [4].

На сугестопедичному уроці відбувається те, на чому в своїх працях наголошував Ян Амос Коменський, вказуючи, що для досягнення навчальної мети треба йти не проти волі тих, хто навчається, а із бажанням і насолодою, у злагоді з тим, хто навчає та із самою природою [1].

На уроках такого типу відбувається подолання розриву між різними типами мислення, поєднання раціонального й інтуїтивного за допомогою механізму естетизації, яка застосовується у поєднанні з глобалізацією навчального матеріалу.

Глобалізація навчального матеріалу на основі закономірностей вивчення предмета відноситься до дидактичних засобів, які на рівні психологічних, артистичних засобів впливають на краще засвоєння навчального матеріалу. За допомогою цих засобів вирішуються завдання, ставляться цілі з дотриманням принципів і змісту сугестопедичного навчання [2].

Дидактичні засоби сугестопедії, перш за все, передбачають узагальнення навчального матеріалу, тобто глобалізацію, на основі основних закономірностей певного навчального предмета. Відмінність глобалізації у навчанні полягає в тому, що на початку вивчення розділу або теми глобалізація допомагає учням бачити головне, а потім другорядне. Якщо говорити про традиційне навчання, то тут усе відбувається навпаки.

Поняття «глобалізація» виходить із напрямку західної психології першої третини ХХ століття. Напрямок цей заснований М. Вертгеймером у 1912 році і має назву гештальтпсихології (від, нім. Gestalt – цілісна форма чи структура). Згідно з цією теорією, людина сприймає цілісний об'єкт незалежно від того, з чого він складається. Якщо спробувати замінити складові об'єкта, не змінюючи образ, який був первинним, людина все одно сприймає об'єкт, тому що пам'ятає його образ.

Гештальтпсихологи виділили основні принципи, завдяки яким відбувається цілісність сприйняття об'єкта людиною:

1. Поряд розташовані об'єкти сприймаються разом.
2. Об'єкти, що мають схожу форму або розмір, якщо надаються цілісно та є більш простими – сприймаються разом.
3. Сприйняття окремих об'єктів має тенденцію до спрощення і цілісності.

4. Форма об'єкта має бути завершеною.

5. Близькість між об'єктами у просторі й часі.

6. Повсякденне сприйняття об'єктів включає в себе нове та досвід.

Виходячи з цього, гештальд – це цілісна структура, яка формується у свідомості людини при сприйнятті об'єктів та їх образів. Це первинна індивідуальна властивість психіки, що перебуває згідно з фізіологічними процесами мозку і зовнішнім світом. У свою чергу, «цілісність» – це властивість перцептивного образу відображати предмет у сукупності його рис. Ця властивість формується у процесі дії, що відтворює об'єкти у сукупності всіх їхніх ознак, тобто цілісно.

Дослідження гештальтпсихологів допомогли встановити залежність структурності від того, що в образі предмета є центральною частиною – фігурою, а що периферійною – тлом. Серед елементів загальної структури якісь частини завжди, сприймаючись як фігура, виступають на перший план, інші, що є тлом, – на другий.

Ураховуючи властивість перцептивного образу, під час підготовки до таких «глобальних» тем треба чітко передбачати, який матеріал буде виступати у якості «фігури», який – у якості «тла».

«Гештальтпсихологи» довели, що цілісність образу як властивість не залежить від досвіду людини.

Виходячи з цього, для організації сучасного процесу навчання такі психологічні дослідження мають неабияке значення.

На сьогодні властивість сприйняття цілісного об'єкта не завжди враховується, що відповідним чином впливає і на розуміння, і на зацікавленість у вивченні тієї чи іншої теми. Наприклад, при розгляді програми навчання географії у будь-якому розділі чітко простежується тенденція традиційного підходу до навчання, тобто спочатку розглядаються окремі теми, а через 5-7 годин (уроків) звертається увага на те загальне, що мало б бути на початку вивчення, тобто – цілісний образ.

Нами було розглянуто приклад «глобального підходу» у вивченні розділу «Земля на плані та карті» із загальногеографічного курсу 6-го класу. Перший урок буде містити всю інформацію (у скороченому вигляді), яку учні мають поступово сприймати та вивчати протягом наступних 5-6 уроків, що входять у цей розділ.

Найважливішим моментом для уроку із сугестопедичною технологією навчання є підготовчий етап, який включає: підготовку кабінету (створення умов для сугестопедичного сприйняття інформації); підбір музичного фону для всіх етапів уроку (музика буде підсилювати сугестопедичний ефект навчання); підготовку робочих місць учнів (різні допоміжні дидактичні матеріали).

Для першого уроку пропонуємо скласти загальний аркуш опорних сигналів (ЛОС) «Земля на плані та карті», який буде містити інформацію з усіх тем (тобто один великий ЛОС буде складатися з ЛОС

за кожною окремою темою: ЛОС 1: «Земля — планета людей». ЛОС 2: «Способи зображення Землі. Особливості використання цих зображень». ЛОС 3: «Географічні карти, особливості складання та використання». ЛОС 4: «Градусна сітка та географічні координати». ЛОС 5: «План, його основні ознаки. Орієнтування на місцевості»). Таким чином, окремі ЛОС мають складати один загальний ЛОС, який буде на дощці і який можна буде трансформувати, роз'єднувати, а потім з'єднувати за потребою. Такі ж самі ЛОС, але у зменшеному вигляді, мають бути у кожного учня перед очима.

На уроці вчитель розповідає спрощено, зрозуміло для всіх учнів без виключення, добирає не наукові терміни, а зрозумілі синоніми до визначень різноманітних об'єктів, які відомі, які можна уявити. Інформації на такому уроці учні отримують багато, але кожного разу вчитель звертається до загального ЛОС. Наприкінці уроку вчитель просить відтворити і почуте, і той ЛОС, який був перед очима. Тоді одразу буде зрозуміло, що запам'яталось краще, що сподобалось, а що потрібно повторити або знову розглянути.

Основні вимоги до такого уроку — це донести до учнів саму суть усього розділу, досягаючи це також тим, що потрібно повторити одне й теж 3-4 рази різними словами, тоді спрацьовує логічна, а не механічна пам'ять.

Важливо також відзначити, що аудіювання розвинене в учнів не однаково, найчастіше увага зосереджується на чомусь одному, тому на таких уроках не можна дозволяти одночасно слухати і писати, тобто треба спочатку послухати, а потім записати або навпаки.

Кожний наступний урок треба також починати з відтворення інформації із загального ЛОС, поступово переходячи до ЛОС 1, ЛОС 2 тощо. Але наприкінці кожного уроку треба зіставляти окремий ЛОС із загальним, тоді вивчена тема буде залишатися цілісною.

При вивченні окремих складових розділу за допомогою ЛОС вчитель поступово вводить нові терміни, визначення, зберігаючи науковість вивчення теми. Важливим моментом є також проведення

учителем оцінювання на кожному уроці. Учням слід надавати можливість «накопичувати» бали до кінця вивчення усього розділу. Кожного уроку можна отримувати «бонуси», які потім перетворюються у бали (оцінки). Це дає можливість стимулювати учнів, не «лякати» поганою оцінкою в разі неправильної чи неточної відповіді.

Домашнім завданням буде опрацювання теми у підручнику та складання свого опорного конспекту або ЛОС.

Дані методичні рекомендації доцільно використовувати під час проходження педагогічних практик студентами-географами. Метою практичної підготовки студентів є оволодіння професійною компетентністю, здатність проектувати свій подальший професійний шлях, що включає в себе закріплення набутих теоретичних і практичних знань, освоєння нових технологій, формування професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень, виховання потреби у систематичному оновленні своїх знань для їх практичного застосування, психологічна адаптація до конкретних умов фахової діяльності. Це сприятиме поліпшенню якості підготовки фахівців.

Висновки. Таким чином, узагальнення (глобалізація) у навчанні є основою світосприйняття учнів на уроках географії із сугестопедичною технологією навчання. Узагальнення навчальних тем на основі головних закономірностей психології сприймання дає змогу не тільки зберегти, а й розвинути цілісність дитячого світосприйняття. Узагальнення навчального матеріалу веде не тільки до можливості глобально мислити, а і до глобального стилю життя, розкриває резервні можливості у навчанні та веде до покращення запам'ятовування і розуміння вивченого матеріалу.

Завдання подальших досліджень полягає у доведенні ефективності використання сугестопедичних методів при викладанні географії в школі.

**Рецензент – кандидат географічних наук,
професор О.О. Жемеров**

Список використаних джерел:

1. Пальчевський С.С. Сугестопедагогіка: новітні освітні технології / С.С. Пальчевський. — К.: Кондор, 2005. — 352 с.
2. Пальчевський С.С. Педагогіка. Методологічні засади процесу навчання: навч. посіб. / С.С. Пальчевський. — К.: Каравела, 2007. — 576 с.
3. Салімон В.М. Новітні методи викладання географії на основі ультрапедагогічної концепції навчання / В.М. Салімон // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. — 2009. — Вип. 9. — С. 211–217.
4. Онлайн підручники для студента. Теорія і практика сугестопедії [Електрон. ресурс] / Режим доступу: http://neobook.net/book_suestopedya-storya-teorya-praktika

References:

1. Pal'chevs'kyj, S.S. (2005). Sugestopedagogika: novitni osvitni tehnologiji. [Suggestopedic education: modern educational technologies]. Ky'iv: Kondor, 352.
2. Pal'chevs'kyj, S.S. (2007). Pedagogika. Metodologichni zasady' procesu navchannya: Navch. posib. [Pedagogy. Methodological principles of the learning process. Teach. guidances]. Ky'iv: Karavela, 576.
3. Salimon, V.M. (2009). Novitni metody' vykladannya geografiyi na osnovi ul'trapedagogichnoyi koncepciyi navchannya [New methods of teaching geography-based on ultra teacher training concept]. The problems of continuous geographical education and cartography, 9, 211-217.
4. Online tutorials for students. Theory and practice of suggestopedia. Available at: http://neobook.net/book_suestopedya-storya-teorya-praktika